

Argoul delațiunii în raport cu limba comună

Gabriela BIRIȘ

Universitatea din Craiova (România)

Departamentul de Limbi Moderne Aplicate

rogabi25@hotmail.com

REZUMAT

Scopul acestui articol este să prezinte structurile lingvistice argotice și mecanismele cognitive care stau la baza lor, pe care limba română le folosește în desemnarea actului delațiunii. Deși o abordare diacronică nu este posibilă din cauza numărului mic de consemnări pentru perioadele anterioare, cu ajutorul lucrărilor lexicografice am identificat și expresii mai vechi, urmărindu-le evoluția semantică. Lucrarea se concentrează pe trei structuri argotice din româna actuală utilizate în presa scrisă și pe internet: *a da pe goarnă*, *a da în primire pe cineva* și *a sifona*, abordate în raport cu expresii mai vechi din limbă, dar și cu structuri similare din engleză. În același timp, ne-a interesat și relația expresiilor argotice cu limba comună.

CUVINTE-CHEIE: *argou, delațiune, limbă comună, evoluție semantică*

ABSTRACT: The slang of denouncement in relation to common language

The purpose of this article is to present the linguistic structures of the slang and their cognitive mechanisms used by Romanian language to express the act of denouncement. Although a historical study is not possible because of the scarcity of written records for the earlier periods, we have identified older structures by means of lexicographic works, tracing their semantic evolution. The paper is focused on three slang expressions from present Romanian used in written newspapers and on the internet, i.e.: *a da pe goarnă*, *a da în primire pe cineva* and *a sifona*, approached in relation with older expressions and with English similar structures. In the same time we are interested in the relation of the slang expressions with the common language.

KEYWORDS: *slang, denouncement, common language, semantic evolution*

RÉSUMÉ: L'argot de la délation par rapport au langage commun

Le but de cet article est de présenter les structures linguistiques argotiques et les mécanismes cognitifs sous-jacents que le roumain utilise afin de désigner

la délation. Bien qu'une approche diachronique ne soit pas possible de par le nombre réduit d'enregistrements pour les périodes antérieures, nous avons identifiés aussi – à l'aide des ouvrages lexicographiques –, des expressions anciennes, en suivant leur évolution sémantique. L'article met l'accent sur trois structures actuelles de l'argot romain utilisées dans la presse écrite et sur Internet : *a da pe goarnă* (trad. litt. 'donner par le clairon', trad. équiv. « moucharder (cafarder) », *a da în primire pe cineva* (trad. litt. 'remettre quelqu'un', trad. équiv. « moucharder (cafarder) qqn. ») et *a sifona* (trad. litt. 'siphonner', trad. équiv. « (arg.) donner ») envisagées par rapport à d'autres expressions anciennes du roumain, mais aussi à des structures de l'anglais. En même temps, nous nous sommes intéressés à la relation qui existe entre les expressions argotiques et la langue commune.

MOTS-CLÉS : *argot, délation, langage commun, évolution sémantique*

TUDIILE ANTERIOARE centrate pe tema argoului delațiunii (Zafiu, 2010: 296-297) și pe câmpul semantic al turnătoriei (*Ibidem*: 206-207) au evidențiat bogăția termenilor, începând cu cei care desemnează persoana „informatorului” și continuând cu actul în sine al delațiunii, asociat metaforic unor acte muzicale (*a cânta, a cânta la cobză, a bate toba* etc.) sau articulării sunetelor animale (*a cloncăni, a ciripi, a lătra, a guița* etc.).

Modelele de interpretare metaforică a fenomenului sunt două: primul asimilează turnătoria unui tip particular de vorbire sau emiterii de sunete (muzicale sau animale), iar al doilea interpretează informarea ca „golire” a unui lichid/recipient: *a da drumul la robinet, a vărsa, a stropi, a umbla cu plosca* (*Ibidem*: 207). Multe structuri exploatează intens denumirile argotice pentru gură atunci când desemnează denunțatorul: *clanță – clănțău, cobză – cobzar, tobă – toboșar, trompetă – trompetist* etc.

În acest articol ne vom opri la trei structuri argotice din româna actuală, prezente și în limba comună, cu alte sensuri decât cele din argou, fie pentru că existau deja în limbă când au primit un „dublu” argotic, fie pentru că a avut loc un împrumut recent dintr-o altă limbă. Totodată, vom încerca să urmărim evoluția structurilor argotice așa cum este ea reflectată de lucrările lexicografice și să le privim în raport cu structuri similare dintr-o limbă de circulație internațională.

1. O perspectivă diacronică asupra expresiilor lingvistice ale delațiunii

În prezent, multe dintre expresiile delațiunii sunt ieșite din uz și pot fi ușor identificabile ca învechite prin prisma cuvintelor pe care le conțin: *a da*

peșcheș pe cineva, a da pe mâna județului, a face de vânzare pe cineva, a ieși pârâș asupra cuiva. Acestea au un grad de metaforizare mai redus, trimit explicit la predarea directă a cuiva în mâna dușmanului sau a autorităților, prin acțiuni concrete: *a da, a vinde*, și mai puțin la un denunț verbal care să conducă ulterior la reținerea sau la sancționarea unei persoane.

Unele dintre ele au origine biblică: *a vinde pe cineva pentru treizeci de arginți*, altele au avut circulație și origine regională: *a da pe vârt* sau au fost legate de anumite perioade istorice: *a fi coadă de topor*. În absența unor baze de date cu texte orale, o cercetare sistematică asupra expresiilor argotice ieșite din uz rămâne de întreprins cu ajutorul dicționarelor, în măsura în care acestea au înregistrat și marcat ca atare expresiile argotice, pentru o înțelegere mai bună a dinamicii argoului.

2. Expresii argotice ale delațiunii în româna actuală

Cele trei cazuri particulare de expresii pe care le vom analiza în continuare: *a da pe goarnă, a da în primire* și *a sifona* cunosc azi o răspândire înspre limba comună prin intermediul presei scrise, deși au fost utilizate inițial doar în registrul argotic. Expresiile sunt polisemantice, o parte din sensuri regăsindu-se de ceva timp în uz în limba comună, fără nicio legătură cu actul delațiunii, dar cu un uz limitat la registrul familiar, glumeț:

a da pe goarnă – „a bea băuturi alcoolice”,

a da în primire pe cineva sau ceva – 1. „a încredința ceva sau pe cineva unei persoane, 2. a muri”,

*a sifona*¹ (< fr. *siphonner*) – „a transvaza cu ajutorul unui sifon, 2. a amesteca cu sifon”,

*a sifona*² – (argotic) „a se supăra”

(MDA: s.v.)

În general, argoul se constituie în mare măsură pe baza limbii comune, prin modificări semantice, și mult mai rar pe baza împrumuturilor din alte limbi, o limită clară între argou și celelalte variante orale ale limbii (jargon, limbaj familiar, popular etc.) fiind greu de trasat (Zafiu, *op.cit.*: 10), pentru că inovațiile, mișcarea lexicală în general sunt permanente și dificil de surprins cu exactitate pentru oricare dintre registrele limbii.

În cazul celor trei expresii se poate constata o extindere semantică față de limba comună, dar și o resemantizare produsă în timp, în chiar interiorul registrului argotic, după cum vom demonstra în continuare.

Dicționarele de argou consemnează pentru expresia *a da pe goarnă* două sensuri: 1. „a mărturisi, a-și recunoaște vina, 2. a denunța, a informa” (Volceanov, 2007). Contextele identificate în presa scrisă și pe internet confirmă

aceste date, plasând semnificația între denunț (exemplele 2 și 3) și informa-re publică (exemplele 1, 4 și 5):

(1) Documentele Wikileaks arată cum vorbeau mai marii Justiției unii despre alții și cum se turnau în fața americanilor! Danileț **a dat pe goarnă** ce-a văzut el din arhiva secretă a SIPA!

(luju.ro)

(2) Angela Marinescu spune cum **a dat pe goarnă** Paul Dăian la Secu.

(roportal.ro)

(3) Iordanianul care **l-a dat pe goarnă** pe Bogatu.

(ziuaconstanta.ro)

(4) Totul era extrem de emoționant, se depăneau amintiri din vremurile vitrege ale luptei cu fostul regim, erau înjurați "nenorociții" de ziariști bășiști care **au dat pe goarnă** stenogramele din ședințele organizației PNL (alea în care se punea la cale strategia pentru Piața Universității), se făceau planuri grandioase de viitor.

(revista22.ro)

(5) Noi cam atâta am avut de dat pe **goarnă**, iar restul o să-l dăm mai pe-nserat, dacă n-o fi cu bănat.

(Academia Cațavencu, 2000, 8/431)

Expresiile argotice pentru *gură* sunt extrem de numeroase în limba română, au origini foarte diferite (de la slavă veche: *govie*, bulgară: *zotcă*, maghiară: *țarcă* etc., până la creații familiare glumețe: *papiță*, *cioclonț*) și se bazează, în majoritatea cazurilor, pe un proces de metaforizare ce asociază organul uman unor obiecte muzicale sau unor obiecte folosite pentru închidere și etanșeizare și, mai rar, pe elemente ale mucoasei și ale cavității bucale (în baza unui proces metonimic) sau pe denumiri ale părților capului unui animal sau chiar ale unor păsări: *aftă*, *bot*, *bușon*, *cățea*, *cioc*, *cioclonț*, *cicomen-go*, *clanță*, *climpano*, *cloanță*, *clonț*, *cobză*, *cutia limbii*, *fermoar*, *flașnetă*, *flaut*, *fleancă*, *fleoartă*, *flisc*, *flit*, *gingie*, *goarnă*, *govie*, *ială*, *mijă*, *morișcă*, *mozgă*, *muian*, *muie*, *muștiuc*, *muzicuță*, *ocarină*, *papacioacă*, *papagal*, *papiț*, *papiță*, *plisc*, *pupătoare*, *pupăză*, *rât*, *scurpătoare*, *teflu*, *țarcă*, *țiu*, *zotcă*.

Acestea pot fi identificate atât în texte literare cât și publicistice:

(6) „- Ce ți s-a întâmplat, blegule?” întreabă spiridușul meu.

Zotca, bîlbîi eu, vocea ta îmi face poftă să urlu!

(San Antonio, *Am onoarea să vă pun la punct*)

(7) Trupeșă Didina! Și-avea o **govie**, roșie, cărnoasă, numa bună de pupat!

(Eugen Barbu, *Groapa*)

- (8) Cică, totuși, în privința dezvăluirilor, spionul cu aripi a făcut **ciocu'** mic!
(Academia Cațavencu, 2000, 10/433)
- (9) - Ține-ți **fleanca** asta deșteaptă pentru peștele tău, dacă ți-o înghite fără să te mardească, și răspunde la întrebările mele: ai văzut vreodată vreunul din clienții ei?
(Petru Popescu, *Înainte și după Edith*)
- (10) Au venit gaborii și ți-au dat fiola la **papiță**?
(Academia Cațavencu, 2000, 2/425)

Dintre aceste denumiri, foarte puține au generat expresii argotice pentru actul delațiunii, fiind preferate, în schimb, alte părți ale corpului uman - gât, mână, limbă: *a da în gât pe cineva* - „a înfunda pe cineva”, *a da pe mâna cuiva pe cineva* - „a preda pe cineva autorităților”, *a deschide limba cuiva* - „a face să vorbească”. În același timp, atunci când vorbim despre un denunț, trebuie să facem distincție între trei tipuri de acțiuni: denunț voluntar, redat prin expresii de tipul *a cânta pe cineva*, *a servi pe tavă pe cineva*, denunț involuntar reflectat în *a prinde cu vorbe pe cineva*, și denunț obținut sub presiune: *a deschide limba cuiva*, *a lăsa să dea tot din el*.

Pentru expresia *a da în primire* dicționarele de argou consemnează mai multe sensuri, ultimul dintre ele fiind specific argoului deținuților: 1. „(despre motoare, aparate etc.) a se defecta iremediabil. 2. (despre oameni) a muri. 3. a denunța pe cineva care a comis o abatere disciplinară în penitenciar” (Volceanov, 2007). Cu ultimul din aceste sensuri l-am identificat și noi în articole de presă:

- (11) Turnătorul Bogdan Chirieac îl **dă în primire**, din prostie, pe Vîntu.
(curentul.ro)
- (12) Iordănescu jr. îl **dă în primire** pe Ilie Stan
(fotbal-romania.ro)

Expresia poate funcționa simultan cu sensul din limba comună și cu cel argotic în enunțul aceluiași deținut:

- (13) Am spus la persoana respectivă: „Dacă te întâlnești cu ea, să vină la mine, să-i dau drept. Nicio problemă”. **A dat în primire**. L-am bătut pân-a murit și celălalt i-a tăiat capul.
(Istodor, 2005: 192)

O serie de relatări directe ale deținuților determină resemantizări *ad hoc* ale unor expresii din limba comună în vederea desemnării actului informării sau al auto-denunțării, așa cum se întâmplă cu expresiile *a duce cu vorba* și *a scăpa ceva*:

- (14) Mesajul ajunge. Trece din gură în gură până la hoț, fiindcă unii stă în fereastră

și îi vezi cocârjați la fereastră. Circulă fulger, mai bine ca poșta. (...) Dacă vrei ceva, orice, **se duce cu vorba**, pe gratii.

(*Ibidem*: 32)

(15) Am ajuns pe arest și știind că am făcut o crimă, mă așteptam din oră în oră să fiu strigat, scos din celulă. Normal că **nu am scăpat nimic**, nici la pușcăriași, nici la cadre.

(*Ibidem*: 155)

Deși a fost consemnată recent în lucrările lexicografice (DEXI, 2007), expresia *a sifona* este descrisă în studiile de specialitate prin prisma persoanei care comite actul delațiunii, denunțatorul fiind denumit *sifon* (Zafiu, *op.cit.*: 296). Verbul *a sifona* a generat un nou nume de agent: *sifonar* pentru „informator”, sinonim cu *sifon* (*Ibidem*: 297). Deducem de aici că sensul a apărut în interiorul limbii române printr-un proces de metaforizare:

(16) Philip Gordon îi „**sifonează**” pe dușmanii lui Băsescu.

(enational.ro)

Contextele excerptate din edițiile online ale unor ziare au evidențiat apariția unui împrumut recent din limba engleză, verbul *a sifona* – *to siphon / syphon* folosit cu sensul „a scoate sau a deturna fonduri sau bani din alte conturi decât cele personale”, generat prin analogie cu acțiunea de extragere a lichidului dintr-un sifon:

(17) Autoritățile **sifonează** profitul companiilor românești și-l umflă pe al celor străine.

(energy-center.ro)

(18) Aviara gripă - sau cum **se sifonează** banii publici.

(economie.hotnews.ro)

Acest sens este consemnat de versiunile electronice ale dicționarilor americane (Merriam-Webster) și este ilustrat cu exemple similare celor din limba română:

(19) She illegally **siphoned** money out of other people's bank accounts.

(‘Ea a **sifonat** bani ilegal din conturile altor oameni.’)

(20) Funds were **siphoned** from the schools to build a new stadium.

(‘Fondurile **au fost sifonate** de la școli pentru a se construi un stadion nou.’)

(merriam-webster.com/dictionary/siphon)

3. Expresii argotice ale delațiunii în limba engleză

Cel mai frecvent verb folosit în limba engleză pentru a desemna actul delațiunii este *a cânta* „a oferi informații sau dovezi”: *If he gets arrested, he's gonna **sing***

like a canary. ('Dacă e arestat, o să cânte ca un canar.'). *Did the suspect sing?* ('A cântat suspectul?') (OALD, LDCE). În același timp, limba dispune de un inventar mult mai bogat de expresii bazate pe cele mai diverse verbe, comparativ cu limba română. Asupra celor mai interesante și neobișnuite ne vom concentra în continuare: *rat on*, *fink on*, *drop a dime on one*, *put the finger on*, *blow the whistle*, *lay at one's door*, *put in one's two cents*, *put one in the picture*, *show one the ropes*, *lace one's boots* (Lewin & Lewin, 1988; Ayto, 1998; Thorne, 2005):

1. engl. *rat* „șobolan” → „spion, denunțător” → *rat on* „a turna, a denunța pe cineva”,

2. engl. *fink* „spărgător de grevă, informator” → *fink on* „a denunța pe cineva”,

3. engl. *drop a dime on one* – trad. lit. „a arunca o monedă de zece cenți” → „a informa, a trăda, a denunța pe cineva”,

4. engl. *put the finger on* – trad. lit. „a pune degetul pe cineva” → „a denunța pe cineva”,

5. engl. *blow the whistle on someone* – trad. lit. „a da drumul la fluier(at) asupra cuiva” → „a denunța pe cineva”,

6. engl. *lay at one's door* – trad. lit. „a lăsa la ușa cuiva” → „a face pe cineva responsabil de ceva”,

7. engl. *put in one's two cents* – trad. lit. „a da două parale pe cineva” → inițial „a enunța o opinie pe care nimeni nu dorește s-o audă” → „a denunța”,

8. engl. *put one in the picture* – trad. lit. „a plasa pe cineva în fotografie” → „a denunța”,

9. engl. *show one the ropes* – trad. lit. „a arăta funia cuiva” → „a denunța”,

10. engl. *lace one's boots* – trad. lit. „a dantela ghetetele cuiva” → „a denunța”.

Observăm existența unor figuri complexe, ingenios elaborate, ce combină procedeul metaforei și al metonimiei, producând un efect comic. Sunt asociate acțiuni obișnuite sau domestice: *a fotografia*, *a coase dantelă* pentru a evoca indirect implicațiile negative ale actului denunțării asupra unei persoane. Multe expresii refac modelul biblic al denunțului făcut în vederea unui folos financiar, în timp ce altele urmează modelul metaforic al românei, prin care actul delațiunii este asociat emiterii de sunete.

4. Concluzii

Analiza a evidențiat dinamismul mare al structurilor argotice ale delațiunii în relație cu limba comună, dar și în interiorul registrului, prin intrări și ieșiri permanente din uz. Multiplele resemantizări, majoritatea extinderi de sens, se produc atât în diacronie, cât și la nivelul românei actuale.

La nivel de idiotil, a fost reliefată utilizarea simultană a sensurilor argotice și a celor comune probându-se astfel deschiderea și condiționările impuse de limba comună ca sursă a argoului. În concurența dintre utilizările argotice și cele obișnuite intervin, uneori, și împrumuturile, fiind greu de anticipat care

dintre semnificații se va impune în timp. Modelele de metaforizare ale limbii române în raport cu engleza sunt relativ simple și lipsite de efecte comice.

SURSE

Academia Cașavencu, numere din anul 2000.

BARBU, E. (1997) [1957]. *Groapa*, Ediție revăzută, Text definitiv. București: Gramar, Col. „100+1 capodopere ale romanului românesc”.

Curentul, ediția online. URL: <<http://www.curentul.ro>>.

Hotnews, portal de știri. URL: <<http://www.hotnews.ro>>.

ISTODOR, E. (2005). *Viețașii de pe Rahova*. Iași: Polirom.

POPESCU, P. (1993). *Înainte și după Edith*, traducere de A. Ralian. București: Editura Fundației Culturale Române, Col. „Excelsior”.

Revista 22, ediția online. URL: <<http://www.revista22.ro>>.

SAN ANTONIO (1979). *Am onoarea să vă pun la punct*, în românește de H. Teuceanu. București: Univers.

BIBLIOGRAFIE

*** (1989). *Oxford Advanced Learner's Dictionary (OALD)*, 4th ed. Oxford: Oxford University Press.

*** (2003). *Longman Dictionary of Contemporary English (LDCE)*. Edinburgh: Pearson Education Limited.

*** (2007). *Dicționarul explicativ ilustrat al limbii române*. Chișinău: Arc.

ACADEMIA ROMÂNĂ - INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN - AL. ROSETTI” (2010). *Micul dicționar academic*, vol. I-II (MDA), București: Univers Enciclopedic Gold.

AYTO, J. (1998). *The Oxford Dictionary of Slang*. Oxford: Oxford University Press.

LEWIN, E. & A.E. LEWIN (1988). *The Random House Thesaurus of Slang*. New York: Random House.

MĂRĂNDUC, C. (2010). *Dicționar de expresii, locuțiuni și sintagme ale limbii române*. București: Corint.

THORNE, T. (2005). *Dictionary of Contemporary Slang*, 3rd ed. London: A. & C. Black.

TOMIC, M. (2009). *Dicționar frazeologic al limbii române*. București: Saeculum Vizual.

VOLCEANOV, G. & A.-D. DOCA (1995). *Dicționar de argou al limbii engleze*. București: Nemira.

VOLCEANOV, G. (2007). *Dicționar de argou al limbii române*. București: Niculescu.

ZAFIU, R. (2010). *101 cuvinte argotice*. București: Humanitas, Col. „Viața cuvintelor”.

